

(GÜNDEM)

kriz ezilenler için ne anlama geliyor?

SİBEL ÖZBUDUN

"Yoksulluk bütün acıların beşiğidir."
-Şudraka

Ana akım iktisat, krizi borsa göstergeleri üzerinden tanımlama eğilimindedir. Hisse senetleri değerlerinin hızlı düşüşe geçmesi "kriz" göstergesi kabul edilirken, değerlerdeki yükseliş, krizin savuşturulduğu şeklinde yorumlanıyor.

Oysa bu göstergelerle sınırlanmak, krizi egemenlerin gözüyle görmek anlamına gelmektedir. İktisadî ve/veya malî krizin, ezilenler, alttakiler için anlamıysa bambaşkadır. Her bir kriz, aslında yalnızca sermayenin farklı fraksiyonları arasında değil, ama daha da önemlisi, emekten sermayeye ve genelde yoksullardan zenginlere kalıcı kaynak aktarımı anlamına gelir. Bu aktarımın, bir süre sonra yükselişe geçen borsa göstergeleri gibi telafisi ya da geri dönüşü yoktur.

Çince'de "kriz" kavramını karşılayan sözcüğün aynı anda hem "tehlike", hem de "imkân" anlamına geldiği aktarılır. Bu, "üsttekiler", egemen fraksiyonlar için doğrudur; "iyi" yönetildiğinde, kriz kimi sermaye kesimleri için yeni "fırsatlar" anlamına gelmektedir: değeri düşen menkul ve gayrimenkulleri ucuza kapatma, batan şirketleri devralma, daha bol ve ucuz işgücü temini... bir başka deyişle her kriz, sermayenin bir kesiminin kendini büyütebileceği yeni "istila alanları" yaratır.

Oysa emekçiler açısından krizin anlamı tektir:

Neo-liberalizme içkin bir kategori olan "dışlanmışlık", kaynaklara erişimsizlik anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle, kaynakların "içeridekiler"e terk edilmesi: yani "dışlanmışlık durumu" da nihayetinde bir kaynak aktarımı rejimidir. Her bir dışlanma biçimi yoksulların, ezilenlerin "boşalttığı" bir alana tekabül etmekte ve bu alan, "krizi fırsata dönüştürmeyi beceren" sermaye kesimlerince temellük edilmektedir.

yeni kayıplar. Her kriz, emekçi ve yoksulların yaşam koşullarındaki bozulmayı daha kronikleştirmekte, daha yapısallaştırmaktadır. Emekçilerin yaşam koşullarındaki her bozulma ise, sermaye girdilerinin ucuzlamasına denk düşer.

Bu denklemin ezilenlere getirilerinin ikili olduğunu söyleyebiliriz: hâlen istihdam alanında "tutunabilenler" açısından, büyüyen işsizler ordusu karşısında daha düşük ücretlerle, daha yıpratıcı koşullarda, sosyal güvencelerden feragat ederek, daha uzun süreler çalışmaya ve örgütsüzlüğe razı olmak; "tutunamayanlar" (kronik işsizler) açısından ise, "dışlanmışlık" koşullarının kabulü.

Hemen belirtelim; neo-liberalizme içkin bir kategori olan "dışlanmışlık", kaynaklara erişimsizlik anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle, kaynakların "içeridekiler"e terk edilmesi: yani "dış-

lanmışlık durumu" da nihayetinde bir kaynak aktarımı rejimidir. Her bir dışlanma biçimi yoksulların, ezilenlerin "boşalttığı" bir alana tekabül etmekte ve bu alan, "krizi fırsata dönüştürmeyi beceren" sermaye kesimlerince temellük edilmektedir. Bir başka deyişle yalnızca yoksullaşma değil, aynı zamanda onun getirisi "dışla(n)ma" da, kriz fazlarıyla birlikte daralan, ama daha da zenginleşen (iç ve/veya dış) sermaye kesimlerine bir "kaynak transferi"dir.

Dışlanmanın her biri özgün bir "kaynak aktarımı" alanını oluşturan farklı boyutları vardır. Sıralayacak olursak:

1. 2 milyon 373 bine varan işsiz sayısı ve % 9.9'u bulan işsizlik oranında ortaya çıkan istihdamdan yığınsal dışlanmanın, tekelci sermaye açısından ne anlama geldiği, üzerinde uzun uzadıya durmaya gerek bırakmayacak kadar açıktır. İşsiz yığınları, ücretler üzerinde olduğu kadar, örgütlenme ve mücadele dinamikleri üzerinde de dehşetli bir baskı oluşturmaktadır.

2. Yaşam standartlarına ilişkin toplumsal ve kültürel değerler bağlamında kavranılan, daha genel bir yoksulluk bağlamına gönderme yapan ve Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'ya göre dünyanın en büyük 17'nci ekonomisi olan Türkiye'nin, insani gelişmişlik endeksinde 177 ülke arasında 84'üncü sırada yer almasında tezahür eden,

(GÜNDEM)

Emekçilerin ve ezilenlerin "kriz"i kendileri için bir "imkân"a dönüştürme olanağı yakalamaları tümüyle olanaksız mı?

Çince'de "kriz" kavramını karşılayan sözcüğün aynı anda hem "tehlike", hem de "imkân" anlamına geldiği aktarılır. Bu, "üsttekiler", egemen fraksiyonlar için doğrudur; "iyi" yönetildiğinde, kriz kimi sermaye kesimleri için yeni "fırsatlar" anlamına gelmektedir...

kitlelerin iktisadi yaşamdan dışlanması da, "alttakiler" in beslenme, konut, sağlık, eğitim, ulaşım vb. yaşam standartlarında daha düşük bir varoluşa razı olmasını sağlayarak, kronik işsizliğin iç piyasaya bağımlılıktan kurtulmuş sermaye kesimlerine sağladığı olanakların çapını genişletmektedir.

3. Toplumsal temas, ilişkiler ve grup kimliğinin sınırlandırılması - marjinalleşme ve damgalanma, yoksulu "aşağı", "kirli", "potansiyel suçlu", "tembel", "cahil", "şiddete eğilimli", "verimsiz", vb. olarak niteleyen bir dizi değer yargısının yaygınlaşması ve suç oranlarındaki artış anlamına gelen toplumsal dışlanmanın sermayeye getirileri ise, daha az belingindir ve çeşitli başlıklar hâlinde ele alınabilir. Örneğin "suç" oranlarındaki patlama, bir yandan uyuşturucu, fuhuş, çeksenet tahsilatçılığı, pornografi çeteleri, kapkaç mafyası gibi "sermaye birikimi" alanlarının tetikçi ve kurbanlarının sayısını arttırır -ve tabii "işgücü" maliyetini düşürürken; "güvenlik" sektörünün (Özel güvenlik şirketleri, alarm sistemleri, zırhlı araçlar, vb...) önünü açmaktadır.

Yoksulluğun sorumluluğunu bizzat "yoksul" a yükleyen, yoksulu damgalayan bir ethos'un yaygınlaşması da, ülkede "Kurtlar Vadisi" ikliminin yayılmasında katkıda bulunmaktadır. "Sosyal adalet" bilincinin, paylaşımcı ahlakın aşın(dırılması), yoksulları kendi içine kapanan, geçirimsiz, kendinden-utanan, içten patlamalı bir umutsuzluğa mahkûm kılarken, "tutunabilenler"de, yoksulluğa kayıtsız, "altta kalanın canı çıksın"cı bir tutumu kalıcılaştırmaktadır. Bu durumda "yoksulluğa karşı mücadele"de çözümü kaynakların paylaşımında yeniden yapılanmada değil de, sivil toplumcu bir "hayırseverlik"te görmesine şaşmamak gerekir. Nüfusun yüzde 55'inin "kendi çıkarları için ortak kuralları çiğnemeye hazır olması" bu koşullarda şaşırtıcı mı?

4. Bir yandan başta Kürtler olmak üzere etnik grupların kendi kültürel kaynaklarından kopması, bir yandan da genel olarak yoksulların kültürel ürünlere erişememesi anlamındaki kültürel dışlanma, sanat/edebiyat alanının tümüyle büyük sermayeye temellük edilmesine yol açmış-

tır. Günümüzde bir şirket, vakıf ya da bankanın sponsorluğunu üstlenmediği bir sanatsal faaliyet gerçekleştirmek neredeyse olanaksızdır. Bu ise kültür ve sanat alanında elitizme yol açıyor. Bir soruyla somutlayalım söylemek istediğimi. Sait Faik, Orhan Veli, Sabahattin Ali, Orhan Kemal günümüzde yazsaldı, Balaban günümüzde çizseydi ya da diyelim ki Aşık İhsani, Ruhi Su günümüzde söyleselerdi, esamileri okunur muydu sizce?

Orhan Kemal'den Orhan Pamuk'a uzanan yolu döşeyen koşullardan biri, kitlelerin kültürel ürünlere erişimden dışlanmasıdır. Bu sayededir ki Türkiye tarihinde ilk kez, roman, resim, şiir, heykel, beste... "para etmeye başlamıştır." Bu durumda "alttakiler"e düşen "kültürel pay" ise, Kurtlar Vadisi ve Televole'dir.

5. Yoksulların, ezilenlerin kentin ayrı ve yaşama elverişsiz mahalle ya da bölgelerindeki tecridi anlamına gelen ve beş büyük kentteki varoşlaşma oranının % 50'yi bulmasında tezahür eden mekânsal dışlanma ise, "kentsel dönüşüm" harekâtlarıyla yeni kentsel rant alanlarının yaratılmasında etken oluyor. Arsa spekülâtorleri, müteahhitler, inşaat şirketleri, gecekonducuları varoşlara sürerken, gayrimenkûl pastası büyüyor - ve yoksullar, "hayat alanları" nı sermayeye devrediyorlar...

6. Kamu ya da özel kurumların sosyal yardım programlarının dışına düşme, sağlık ve okul gibi kamusal hizmetlere erişimsizlik anlamına gelen kurumsal dışlanma, yoksulların kamusal hizmetlere erişimden feragatleriyle şekillenirken, boşaltılan her kamu hizmeti, bir "özel"le ikame edilmektedir: Büyük kentlerde pıtrak gibi biten granit zeminli özel hastaneler, tam teşekküllü bilgisayar laboratuvarlı, yabancı dil, bale, satranç dersli özel ilk ve ortaöğretim okulları, havuzlu, McDonalds'lı, yurtdışı öğrenim garantili özel üniversiteler... Özel sigortacılık hizmetleri... Ve daraltılan, küçültülen kamu bütçelerinden iç ve dış özel kesimlere aktarılan milyarlar...

"Ya yoksullar" mı? "Kazanılmış haklar" "hayırsever STÖ'ler" eliyle "ianeler"e dönüştürüldükçe, "sadaka bağımlısı" olarak yaşamlarını sürdürüyorlar...

7. Ve nihayet, yoksulların giderek masraflı ve riskli bir "yatırım"a dönüşen siyaset etkinliğinden çekilmesi anlamındaki siyasal dışlanmanın sermayeye en önemli girdisi ise, yaygınlaşan siyasal apatidir. Bu, direniş yokluğu anlamına geldiği ölçüde, önemli bir sermaye girdisidir. Örgütsüzleşmiş, sinmiş, sorgulamayan yığınlar yağmaya açık, manipülasyonları kolaydır. Yoksulluktan yığınlaşma sızranmış seçmenlere fazla bir şey vaad etmeniz gerekmez; kliyentalizmin tarifesi düşüktür: İş yerine türbana serbestlik, okul yerine Kur'an kursu vaadleri, hamasî nutuklar, "Şehitler Ölmez, Vatan Bölünmez!" mitingleriyle, seçim öncesi köfte-ekmek, erzak, oyuncak, beyaz eşya dağıtarak, Ramazan çadırları kurdurarak götürebilirsiniz maçı...

Sonuç olarak "hisse senedinden yatırım fonuna kadar paranın kontrolünün birkaç bin kişide... banka mevduatının yüzde 38.7'sinin 18.734 hesapta... borsanın 2.123, yatırım fonlarının 1.297 kişinin, borsadaki hisselerin dörtte üçününse 6.686 yabancı yatırımcının" elinde olduğu; Forbes dergisinin "2006'nın dolar milyarları" listesine giren 21 Türk'ün toplam servetinin 24.3 milyar doları bulunduğu Türkiye'de, her kriz, servetin tabanını daraltıp boyutlarını büyütmektedir. Her seferinde yeni toplumsal katmanların içine çekildiği dışlanma koşulları ise, bu "sermaye aktarımı operasyonu" için daha elverişli koşulları yaratmaktadır. Yalnızca yarattığı maddî yoksullaşma ile değil, beraberinde umutsuzluğu, vazgeçisi, içe kapanmayı, dayanışma ethos'unun aşınmasını, dinsel/milliyetçi duyguların tırmanışını da getiren yoksullaşma ile de.

Yine de, sormak gerekli: emekçilerin ve genelde yoksulların, ezilenlerin "kriz"i kendileri için bir "imkân"a dönüştürme olanağı yakalamaları tümüyle olanaksız mı? Ekim Devrimi'nden Latin Amerika'daki halkçı-sol rejimlere tüm emekten yana siyasal dönüşümler, bunun mümkün olduğunu göstermekte.

Gerçekten de bu karamsar tablodan çıkış imkânı, yine ezilenlerin elinde. Çünkü kapitalist tablanın sınırı, onların "Yeter Artık!" dedikleri noktadır.